

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: V

Ankara, 9 Mayıs, 1929

Sayı: 128

Musahabe

Türk San'atı Hakkında

Şu son haftalar zarfında Türk san'atı hakkında bazı eserlerin çıkması, Ankara Türk Ocağında bazı konferanslar verilmesi, münevverlerin dikkatini yeniden Türk san'atı üzerine celbetti; gazetele-
rimizde, bilhassa Hakimiyeti Milliye'de, bu mes'ele hakkında muhtelif makaleler yazıldı. Medeniyet tarihimizin çok mühim bir şubesi olan Türk mimarlığı hakkında gösterilen bu alâkayı büyük bir memnuniyetle karşılamamak imkânsızdır. Bu itibarla biz de bu mes'ele hakkında bazı umumî mütalealar yürütmek istiyoruz.

Millî tarihimizin hemen bütün şubeleri gibi, san'at tarihimiz de şu son zamanlara kadar pek az ve pek yanlış biliniyordu. Gazneviler, Selçukiler, Osmanlılar, Timuriler gibi sadece siyasi bir medlûli haiz kelimeleri lâ-yıkile anlamayan mütetebbiler nazârında, birbirinden ayrı bir Selçuki san'atı, bir Osmanlı san'atı, ilâh... vardı. Lâkin bütün bunların müstakil ve birbirinden ayrı san'atlar değil, umumî Türk san'atının sadece birer şubesi, birer devresi olduğunu anlayan yoktu. Çok uzun asırlardan beri muhtelif coğrafi sahalarda devletler kuran Türk milletini, o milletin asıl ruhunu, manevî tekâmülünü görmeyerek, mühtelif Türk devletlerini münferit birer hadise gibi, tetkika çalışan müverrihler bugüne kadar aldandılar ve hakikati anlamadılar:] Türklerin Mısırda yarattıkları mimarî eserlerini Mısır san'atı, Suriyedekileri Suriye san'atı, İrandakiler Acem san'atı sahasına soktular. Bu yanlış

telâkki, nihayet, Viyana Darülfünunu müderrislerinden profesör Strzygowski'nin şakirtlerinin mesaisi sayesinde tashih edilebildi.

Strzygowski bundan otuz sene evvel Bizans san'atının mahiyetine ve menşesine ait meydana koyduğu yeni nazariyelerle bütün dünyada büyük bir şöhret kazanmış bir âlimdir. Onun bazı nazariyelerini bir takım âlimler çok hayalî ve indî addederler; fakat bir çok nazariyeleri de bugün umumiyetle kabul edilmiş gibidir. Ona gelinceye kadar hiç kimse san'at tarihi mes'elelerini lâ-yıkile anlamak için eski Şark ve orta Asya san'atlarının tetkiki lâzım geldiğini anlamamıştı.

Yirminci asır iptidalarında şarkî türkistanda yapılan hafriyatta meydana çıkan bir çok Türk eserleri, sonra Macaristanda keşfedilen ve «kavimlerin muhacereti» devresine ait olan bazı san'at mahsulleri, gene bu devirlere ait olup Rus müzelerinde bulunan bir takım şeyler, ve nihayet, Arnavutlukta zuhur eden bir definedeki bir takım eserlerin Türklere ait olması, bu büyük âlimin dikkatini eski Türk san'atı üzerine çevirdi. Yalnız kendisi değil, onun prensiplerini kabul ve tatbik eden bir takım şakirtleri de Türk san'atının islâmiyetten sonra ki mahsullerini tetkik ettiler. Henüz bu işlerin başlangıcında bulunduğu halde, şimdiye kadar elde edilen neticeler bile fevkelade mühimdir; ve islâm san'atı hakkında şimdiye kadar bilinen şeyleri temamilen yıkacak bir mahiyettedir.

Strzygowski ve şakirtleri, Türk

san'atı, en eski devirlerden bu güne kadar bir «kül», bir silsile şeklinde tetkik ediyorlar ki, temamilen ilmî bir usuldur; kandilerinden evvel san'at tarihile uğraşan mutahassıslar, bu basit hakikati bir türlü anlayamamışlardı. Edebiyat tarihimizi tetkik için senelerden beri tatbika çalıştığımız bir prensipin, san'at tarihi tetkikinde de aynı suretle pek feyizli neticeler vermesi pek tabiidir.

İşte bu tetkikler neticesinde şimdiden sabit olmuştur ki, daha islâmiyetten evvel başlayarak bu güne kadar devam eden müstakil ve orijinal bir Türk san'atı mevcuttur; Türkistanda, İranda, Irakta, Suriyede, Mısırda, Anadolu ve Rumelide, Kırimda, Volga boylarında, Kafkasyada bu san'atın mebzul ve kıymetli eserlerine tesadüf olunuyor; ve anlaşılıyor ki, Türkler, yaşadıkları bütün sahalarda, oradaki yerli unsurlardan istifade etmekle beraber, o unsurları kendi millî ruhlarıyla ve millî san'at unsurlarıyla telif ve terkip etmişler, temamilen orijinal bir Türk san'atı yaratmışlardır; bu san'atın umumî vasıfları her sahada birbirinden farksızdır.

Türk san'atı hakkında tetkikler yapmak isteyen gençlerimizin, bu tekâmül safhalarını unutmamalarını ve mukayese usulüne temamilen riayet etmelerini temenni ederiz; ancak bu sayededir ki Türk san'atının büyük inkişafını ve kıymetini anlamak kabil olacaktır.

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT

Cromwell'e Dair Bir Eser

Tarihi, her sahifesinde bir faciyanın malzemesini bulmak için okuyanlar, elbette Rusya veya Fransa tarihini İngiltere tarihine tercih eylerler. İngiltere, hele son iki asırda, tek milletin mukadderatına bilfiil hakim olabilmesi sayesinde o kadar şuur ve intizam içinde devam ve inkişaf etmektedir ki, bu tarihin fazla ihtirash bir kaç erkek veya kadının hükmü tesiri altında bir romana, bir muthike ve bir haileye inkişafına imkân olamazdı. Cemiyetin rûştü fertlerin tahakkümüne müsaade etmiyor, ve binaenaleyh İngilterenin dahilî tarihi parlamentonun dört duvarı arasında irat olunan nutuklardaki ikna kudretine göre inkişaf eyliyor. Kaç asırdan beri bu tarihin en cazip simaları kraliçe Elisabeth ile onun cellâda verdiği kraliçe Marie Stuart, ve kral Charles ile onu cellâda veren Olivier Cromwell'dir. Otuz yaşında sönük bir meb'us sıfatıyla bir müddet siyasî hayatta bir göründükten sonra, kırkını geçmişken çiftçiliği bırakarak istipdatla cenkleşen orduların kumandanı ve bilâhara da İngilterenin mutlak hakimi kesilen bu Cromwell, hüsnü ve felâketlerle maruf olan İskoçya kraliçesi Marie Stuart'tan bile efsanevî bir çehre olmakla beraber, İngiltere tarihinden roman ve dramların şirü ihtirasını tamamen çıkaran da kendisidir. Çünkü zaferile vatanında mantık ve hakkı

hükümrân kılmış, ve atiyen yeni bir haile kahramanının zuhuruna mani olmuştur. Vakıa Cromwell'in vefatından az zaman sonra, o kellesi giden Charles'ın evlâdı yeniden İngiltere tahtına geldiler, ve İngilterede krallık iade olundu. Lâkin artık krallar, bundan bir asır evvel saltanat süren dördüncü Georges gibi en müvazenesizleri de dahil bulunduğu halde, kendilerini Allah tarafından gönderilmiş ve Allahtan başka kimseye hesap vermemekle mükellef birer zillullah olmak davasına kalkışmamışlar, milletin haklarına daima riayetkâr olmuşlardır.

Bu makaleyi bana yazdıran kitabın müellifi olan John Drinkwater ise, İngilterenin elyevm berhayat ve sinni elliye gelmiş bir şairi ve dram muharriridir. Mûtaaddit piyeslerinde tarihî simalarla meşgul olmağı çok sevmiş, zikrettiğim Marie Stuart'ı, Amerika reisi cümhuru olup zenci esaretinin ortadan kalkmasını bir harbî dahiliyi göze aldırıp menden Abraham Lincoln'ı ve daha pek çok tarihî şahsiyetleri piyeslerinde yaşatmış, Cromwell hakkında sekiz sene evvel, yani 1921 de de bir dram vücade getirmiştir. Fransızcaya terceme edilip Paris tabilerinden biri tarafından tesis edilmiş (Meşhur adamların hayatı) serisinde 27 inci cilt olarak intişar eden bu (Cromwell'in hayatı) kitabına gelince,

aslı 1927 de yazılan bu kitap, bu nevi koleksiyonlarda mutat şekilde olmayup bir muhayyele değil ilim eseridir.

Drinkwater'in piyesindeki Cromwell'i, yazık ki bilmiyorum. Fakat aynı şahsiyeti senelerce evvel, bir tiyatro piyesinde zihayat ve pürhayat görmüştüm ki, o piyes te Victor Hugo'nun uzunluğu sebebiyle sahneye konmamış olan manzum oyunu idi. Tesirini hâlâ muhafaza ettiğim bu eserde, büyük İngiliz kral olmağı çok isteyen ve arzusunu tatmine bir türlü cesaret etmeyerek bunun teminini hep atıye talik eden bir adam şeklinde tasvir edilmektedir. Drinkwater ise, çocukluğundan beri hayranı bulunduğunu eserinin mukaddemesinde yazdığı Cromwell'in, kral sıfatını kabul etmesi ısrarlarla rica olunduğu halde keyfiyeti reddettiğini söylemekle beraber, atı için bunu bir emel sayması şıkkını da gayrı varit görmemektedir. Yani, Hugo, Drinkwater'in elindeki vesaikin çoğuna malik olmadığı halde, gene kahramanının ruhuna belki daha derin bir isabetle nüfuz edebilmiştir. Diğer taraftan, Mr. John Drinkwater'in her hayranlığına iştirak edememek zarureti ni kabul ile söyleyeceğim ki, Cromwell'de şiirle yuğurulmuş bir tarih kahramanının cazibesi hiç yoktur. Çocukluğu dokuz kardeşle dövüşüp oynamakla geçen

ve yirmi bir yaşında evlenip, çiftliğinde ineklerle mahsulâtına vermediği zamanını sofuluğu sebebiyle bilhassa ibadete tahsis eden bu adam; kral Charles Buckingham ismindeki sevgili vezirle beraber millete harp açmamış ve Buckingham ortadan kalktıktan sonra da bu harbe bin bir şekilde devam etmemiş olsaydı, küçük çiftliğinde belki de hiç bir hatıra bırakmadan ölüp giderdi. Hatta Charles'in hırsı ve iddiaları kadar zekâ ve fetaneti de olsaydı, belki tarihte gene bir büyük isim olmazdı. Kromwell ancak kırkıdan sonra ve sırf dahilî harplerde kumandanlık etmek için asker olmuş, zaferin tadını bu sayede tatmıştır. Hususî hayatının nezaheti kabili inkâr bulunmamakla beraber, bu lekesiz hayatı, inkâr olunamaz ki pek basit ve dehaya ait her tezahurdan mahrumdu. Maahaza teslim etmek de zaruridir ki, İngilterede milletin hukukunu kat'iyen ve ebediyen temin etmiş olan ihtilâl, kromwell sayesinde zuhur etmiş olmamakla beraber, onun azmü dirayeti sayesinde muzaffer olmuştur. Fakat gene ne yazık ki Drinkwater'in bu kitabının sayfelerinden, mahabbet değil lâkin çok kere hürmet ve bazen de dehşet veren bu büyük nasiye canlanıp fırlamıyor! Bana öyle geliyor ki, Fransız recüllü devleti ve müverrihi Guizot'nun, o her kalp çarpıntısından âzade kalmak azmîle ve diyeceğim ki bir cese-din derisi kadar soğuk bir lisanla yazdığı İngiliz ihtilâli tarihinin yapraklarında bile, onun çehresi daha çarpan ve heyecan veren hatlarla çizilmiştir. Bütün heyecanlarını belki Kromwell'in dramını

yazarken sarfeden Drinkwater, bu kitabında sırf vesikaları dinleyerek vak'aları sıralayan bir müverrih olmak istemiş, fakat yazdığı bu tercemei hal meselâ Emil Ludwig'in bu nevideki eserleri yanında bir az da kuvvetsiz kalmıştır. Bunun bir sebebi de bence eserin muhtasarlığıdır. 1599 da tevellüdünden 1658 de vefatına kadar hayatı anlatılan Olivier Kromwell, on beş yirmi sene İngilterenin mukadderatını adetâ elinde tutmuş, 1649 da kralı idam ettirdikten vefatına kadar en müstebit bir hükümdarın iktidarına sahip bulunmuş, ve bu seneler İngiltere tarihinin en ehemmiyetli fasıllarından birini teşkil etmiştir. Bu kadar mühim ve cesim bir mevzu, irice harflerle iki yüzü sayfeleri ancak geçen bir eserde nasıl layıkile teşrih olunabilir?.. Yani, demek

oluyor ki, çok zengin ve kuvvetli muhayyele eserleri küçük değil hatta büyük hikâyelerin de kabına sığamayarak mutlaka roman şeklini istedikleri gibi, çok zengin ve engin hayatlar da ince ciltlere sığmıyor, kalın ciltlerin ihtiva edebilecekleri vesaik serveti içinde tahlil ve teşrih olunabiliyorlar. Ben kendi hesabıma, bu Kromwell kitabında onun kendisinden ziyade dağılan ve karışan bir gölgesini gördüm. Ve büyük ihtilâlcı gibi etrafındaki simaların hiç birini de, kral Charles bir derece müstesna olmak üzere, pek canlı bulamadım. Fakat, meşhur kraliçe Elizabeth'le Charles'in babası kral birinci Jacques'ın istibdat tarzları hakkındaki mukayese ve tahlilin hakikî güzelliğini ve derinliğini bilhassa zikretmek de, bir vazife teşkil etmektedir.

NAHİT SIRRI

24 MART

*Odama akşam gibi, akşam gibi, istersen,
Koyu renginle değil, ılık rayihanla sin,
İstersen beyaz bir gül, bir gül hazziyle ensen
Nefesinin altında bir tüy gibi ürpersin..*

*Baş döndüren ve yeşil, yeşil denizlerin sen,
Ah.. yeşil denizlerin sen ki en derinisin,
İstersen, dudağının nemini baygın esen
Bir yel gibi getirsin dudağına nefesin..*

*Ve istersen bir günlük doğan bir böcek gibi,
Günle beraber yanmış, günle sönecek gibi
Yarını hiç düşünme, ben de düşünmüyorum.*

*Yalnız gösterme bana gözlerinin yaşını,
Yalnız gözlerini yum, yahut çevir başını,
Yalnız çevir başını yahut gözlerini yum..*

Karanlık kuyulara bakmaktan ürküyorum..

YAŞAR NABİ